

PATUL – MĂSURĂ A DIMENSIUNII UMANE

Stela Plămădeală

Universitatea Tehnică a Moldovei

Abstract: *În orice ambient casnic patul este una dintre piesele de mobilier cele mai importante. Fie că este un spațiu de odihnă și relaxare, un loc de convalescență sau un alcov al dragostei, patul este universul în care omul își petrece aproape o treime din viață. Prezență firească în viața de zi cu zi, el este un element des întâlnit și în artele plastice. Mulți pictori celebri au abordat această temă, seduși de conotația sa erotică, printre aceștea numărându-se Tițian, Coreggio, Orazio Gentileschi, Rembrandt, Gustav Klint. Toți au ales ca scenă un pat. Chiar și o sumară incursiune în temele artelor ne poate da o idee limpede a importanței pe care o joacă patul ca element plastic simbol și pretext artistic.*

Cuvinte cheie: *patul, simbol, metaforă, element plastic.*

Una dintre cele mai vechi legende ale lumii, antică poveste a "patului lui Procust", sugerează metaforic rolul patului ca măsură a dimensiunii umane. Se spune că vechii greci care călătoreau între cetățile Megara și Atena erau opriți la o răscruce de tâlharul cu forță supraomenească Procust care îi obliga să se întindă pe patul său de aramă. Celor prea lungi le tăia din picioare, iar pe cei scurți îi dezmembra, tragându-i și întinzându-i până ajungeau la lungimea patului. Eroul atenian Tezeu a pus capăt acestei practici criminale, supunându-l pe Procust aceluiași supliciu. De atunci expresia „patul lui Procust” se aplică încercărilor de a introduce forțat un fapt într-o schemă artificială și în general oricărei constrângeri nefirești impuse cumva.

În toate etapele vieții sale, ființa umană se raportează la pat. Nou-născutul este așezat într-un pat pe măsura sa. Fie că este copil, adolescent, matur sau vîrstnic, omul își reface forțele după efortul unui ciclu diurn, dormind într-un pat. Ritualul dragostei, zămislitor de noi vieți, se desfășoară adesea într-un pat. Convalescentul își recapătă forțele culcat pe un pat și tot pe un pat este întins cel care părăsește viața terestră.

În artele plastice există anumite teme universale, des abordate de artiști în care patul constituie decorul principal. De cele mai multe ori acestea sînt subiecte mitologice sau biblice. Mitul antic al frumusei Danae a fost pentru mulți artiști o sursă de inspirație. Regele Acrisius își închisese fiica, Danae, într-un turn pentru că i se prezise că va fi ucis de nepotul său. Recluziunea forțată a fetei nu a constituit un impediment pentru Zeus-Jupiter, stăpînul zeilor și a oamenilor, care a pătruns în turnul zăvorît, transformîndu-se într-o ploaie de aur ce a căzut peste patul în care se afla tînăra fecioară, posedînd-o astfel în această manieră insolită. Mulți pictori celebri au abordat această temă, seduși de conotația sa erotică, printre aceștea numărându-se Tițian, Coreggio, Orazio Gentileschi, Rembrandt, Gustav Klint. Toți au ales ca scenă un pat larg pe care se află întinsă într-o poziție lascivă Danae cu ochii ridicați spre ploaia care cade asupra ei sub forma unor monede de aur.

Trecînd de la mitologia păgînă la cea creștină, artiștii și-au ales o altă temă preferată în legenda Iuditei. Și aici era ca decor principal un pat. Seducătoarea dar virtuoaasă văduvă Iudita pătrunde în cortul generalului asirian Holofern care asedia cetatea israeliană Betulia. Sedus de frumusețea ei și dornic de a o posedea, Holofern o invită la un banchet. Iudita așteaptă pînă ce generalul se prăvălește pe pat, amețit de băutură, apoi îi taie capul. A doua zi, demoralizați la vederea șefului lor decapitat, asirienii devin o pradă ușoară pentru asediați, care îi alungă definitiv.

Scena destul de dură înfățișată în multe tablouri o prezintă pe Iudita avînd într-o mînă capul tăiat al lui Holofern, iar în cealaltă sabia însîngerată. În plan secund se află trupul decapitat al generalului întins pe pat. Des reprezentată în arta Renașterii, pentru amestecul său de cruzime, erotism și fervoare religioasă, tema Iuditei a străbătut secolele pînă în zorii secolului al XX-lea în creația lui Gustav Klimt.

Tot arta Renașterii a reluat vechile subiecte mitologice păgîne ale iubirilor dintre zei sau dintre zei și muritori ca metafore ale fertilității și ale bucuriei de a trăi. De multe ori aceste episoade galante sunt prezentate în decoruri contemporane artiștilor în care patul este prezent deseori.

Paturi somptuoase, adevărate terenuri de luptă pentru frenezii erotice, sunt prezentate în tablouri de Tițian, Veronese, Tintoretto, Correggio, Parmigianino.

Pictorii barocului – Annibale Caracci, Peter Paul Rubens, Diego Velazquez, Anton Van Dyck și alții – au amplificat aceste subiecte, alegoria mitologică fiind doar un pretext pentru a prezenta adevărate scene de alcov. Uneori nu se mai facea apel nici la suportul mitologic. Un celebru tablou al lui Tițian, denumit artificial „Venus din Urbino”, înfățișează o femeie goală întinsă pe un pat bogat, avînd un cățel ghemuit la

picioare. În fundalul camerei în care se află femeia pot fi văzute alte două femei îmbrăcate după moda Renașterii care caută într-o ladă de zestre.

Nu există nici o aluzie, cât de palidă la vreun episod mitologic, astfel că adevăratul subiect al acestui tablou rămîne pînă astăzi un mister.

Secole mai tîrziu, pictorul francez Edouard Manet a reluat tema lui Tizian, realizînd un tablou cu o femeie goală culcată pe un pat, avînd alături o servitoare negresă și o pisică. Neavînd nici un suport alegoric, lucrarea, denumită „Olympia”, a provocat un răsunător scandal în societatea puritană a anului 1870, chiar dacă lumea franceză fusese încă cu un secol mai devreme cu tablourile erotice ale lui Francois Boucher și Honore Fragonard care prezentau frumuseți feminine tolnite pe paturi doar pentru plăcerea a privitorului.

Patul nu a fost însă numai un ambient cu conotații senzuale în universul picturii, el apărînd și în compoziții cu conținut dramatic sau simbolic. Din dorința de a amplifica dimensiunea tragică a sacrificiului lui Isus, artiști ca Andreia Mantegna sau Hans Holbein cel Tînăr au înfățișat trupul traumatizat și lipsit de viață al Mîntuitorului întins pe un pat. Tabloul lui Mantegna Christos mort este una dintre cele mai dramatice lucrări din întreaga istorie a artei.

Pictura neoclasică a secolului al XIX-lea cultivat înaltele virtuți umane și civice. Astfel, Jacques Louis David a prezentat în tabloul său, „Sinuciderea lui Brutus” ,îl înfățișază pe eroul antic întins pe pat după ce și-a străpuns pîntecele cu pumnul.

O lucrare de David în care este prezent un pat avea să devină celebră: „ Portretul doamnei Recamier”. Eroina lucrării este una dintre frumusețile saloanelor epocii napoleoniene. Îmbrăcată într-o rochie vaporosă, doamna Recamier este lungită nonșalant pe o canapea-sofa „Premier Empire”. Tabloul aflat astăzi la Luvru, a devenit binecunoscut, nu atît pentru deosebita sa calitate artistică, cât pentru numele doamna Recamier care avea să fie dat impropriu pînă în zilele noastre canapelelor pat extensibile.

O lucrare de mari proporții în care o lume întregă pare a se agrega circular în jurul unui pat este tabloul lui Eugene Delacroix:” Moartea lui Sardanapal”. Subiectul operei este momentul premergător sinuciderii regelui asirian Sardanapal, pentru a nu cădea viu în mîinele dușmanilor care asedeau cetatea. Culcat pe un pat roșu, imens, regele privește cu degajare cum în jurul său sunt ucise femeile haremului, apoi slujitorii credincioși și chiar calul său da luptă, pentru a-l însoți cu o clipă mai devreme în moarte și a nu deveni o pradă pentru dușman.

Chiar și o sumară incursiune în temele artelor ne poate da o idee limpede a importanței pe care o joacă patul ca element plastic, simbol și pretext artistic.

Fie că este simplu, ascetic sau monumental decorat, patul este un element indispensabil ambientului nostru, fiind o adevărată măsură a dimensiunii umane.

Poate că cel mai bine i se potrivește acestea piese majore de mobilier aprecierea scriitorului francez Xavier de Maistre (1763-1852).

„ Un pat ne vede născîndu-ne și ne vede murind, el este teatrul scimbător în care neamul omenesc joacă pe rînd drame interesante, farse ridicele și tragedii înspaimîntătoare. Este un leagăn împodobit cu flori; este tronul amorului;este un mormînt.”

Bibliografie:

1. Berger Rene, *Descoperirea picturii*, Editura Meridiane, București, 1975.
2. Idem, *Să vorbim despre pictură*, Editura Meridiane, București, 1971.
3. Passeron, Rene, *Opera picturală*, Editura Meridiane, București, 1982.
4. Șușală, Ion N., *Dicționar de artă – termeni de atelier*, Editura Sigma, București, 1993.
5. Constantin Prut, *Dicționar de artă modernă și contemporană*, București, 2002.
6. Elsen, Albert E., *Temele artei*, Editura Meridiane, București, 1983.
7. Protter, Eric, *Pictori despre pictură (antologie)*, Editura Meridiane, București, 1972.